

վերադարձնելու և անկի խորանցից նրան թափառելու քան թէ մտանցից—այդ պ. պ. դերակատարների վերին աստիճանի կուսակա և արհամարհանքով լի վերադարձնելու էր դէպի հաւաքուած գիւղական ամբոխը, որի ճակատին ստէպ ստէպ դնում էին էլ ու աւանակ մակդիրները: 2նայեալով որ իրենք պ. պ. կարգադրելու դերասանները բեմից դէպի դուռս, դըրսից դէպի բեմ բարձր զգուշացող իրար պատուէրներն էին տալիս և երբեմն մինչև անգամ հաւաքուած բազմութիւնից պահանջում էին հարկաւոր բաներ «այս բեմէր, այն բեմէր» ասելով, բայց և այնպէս, երբ այդ բազմութիւնից մի երկուսը փոքր ինչ լսելի ձայնով խօսում կամ ծիծաղում էին նոյն իսկ խաղամիջոցների ժամանակ, իսկոյն վարագոյրի ետինց լսում էին բարձր ձայնով կոպիտ նկատողութիւններ ընդհանուրի հասցէին. «էջեր, ինչ էք բարձր բարձր խօսում. աւանակներ, ինչ էք ծիծաղում»: Այդպէս կրկնուեց մի քանի անգամ. թէ և ամբոխի միջից ուղեցին պատասխանել պարտններին նրանց լեզուով, բայց գիւղական կարգապահ պաշտօնական արգելեց:

Ամբոխը ցրուեց վատ տրամադրութեան տակ. յաճախ լսում էր. «էս ինչ օյն-բաղնիքն էր. թատրոն օր կըսեն, էս է. համ մարդու փառանքը կտանեն համտա էլ ու գոմէշ կըլինեն»: Արդեօք պարտնները հասկացան իրենց պախարակելի վերամուտը, թէ ոչ: —Կարծեմ ոչ, որովհետեւ այնքան բարձրից էին գալիս, որ խեղճ շարքա երկրագործ ժողովրդին անպատուել ոչ մի պակասութիւն չէր թուել իրենց*):

ԼՈՒՐԻՆ ԹԻՒՐԻՔԻՆՅՈՒՆ

Ակնից 4. Պոլսի պատրիարքարան է ուղարկուած մի կարգ եկեղեցական արծաթեղէն աւելորդ զարդեր, վաճառման համար: Արդիւնքը պիտի յատկացուի՝ Անիում մի որբանոց հիմնելու գործին:

— Այլ և այլ գաւառներէ ուղարկուած խնդիրները վրայ՝ երեսուցէմիս. պատրիարք Վեհապետեանը մի քանի սնուկ եկեղեցական և դպրոցական զբօրէնք է ուղարկել նոյն թիւները:

— Երաբիւրի տեղապահը նոյն տեղի օտար որբանոցների մասին ընդարձակ մի տեղեկագիր է ուղարկել 4. Պոլսի պատրիարքարան՝ մի կարգ կրօնական զբօրէնք խնդրելով:

— Աղաքազարի յայտնի ընկալիչներից պ. Երամ Արճաճեանի 16—17 տարեկան Ջարուհի անուն աղջիկն անցեալ ամսի վերջերին, ցերեկ ժամանակ, մի քանի կանանց յետ քաղաքից 10 բուլէ հետ գտնուող մի թիւստան է գնում: Կէս ժամից յետոյ՝ յանկարծ մի քանի աւաղակ կանանց խմբի վրայ յարձակւում՝ Ջարուհուն լուսն ան փախչուած: Գաւաղաբութիւնը հարկ եղած միջոցներին ձեռնարկել է:

— Ի նպաստ գաւառացի կարօտեալների 4. Պոլսի պատրիարքարանին հասել են հետեւեալ գումարները. Աֆիօն-Կարահիսարից — 50 օսմ. ոսկի, Մաքրի գիւղից (4. Պոլսի արուարձան) — 1030 դրշ., Միլիտարից — 609 դրշ., Գարգառից — 1620 դրշ., Միլիտարից — 20 նպուլէն, Նոզալից — 20 օսմ. ոսկի, Էսկի-Չէֆթիլի — 5 օսմ. ոսկի, Եղդարից, — 340 դրշ., Աղբիւրանալուից — 15 օսմ. ոսկի, Պարսկաստանից — 5000 ֆրանկ, Եգիպտոսից — 30 օսմ. ոսկի:

— Դիւրբեքից, 2արուսից, Գիւմրիէնէն, Բիթլիսից, Սեբէրից և Բարբերդից 4. Պոլսի պատրիարքարան հասած գրութիւններ անդալի հայերի կարօտութիւններն են ցոյց տալիս և նպաստ խնդրում:

*) Ի դուր էք կարծում, որ նրանք բարձրեց են գալիս... միևնույն սրբիկ երկրէ գաւառները են:

— Մայիսի 13-ից 4. Պոլսի պատրիարքարանից թրքահայ գաւառներն ուղարկուել է 1,000 օսմ. ոսկի. այդ գումարից 800 ոսկին որբանոցների համար է յատկացուած և 100 ոսկին էլ վերջերս փակուած հայոց Միացեալ Ընկերութեան վարժարանների ուսուցիչներին. մնացած գումարը պիտի բաժանուի զանազան տեղերի կարօտեալներին:

— Ս. Օրմանեան մայիսի 26-ին Վանից մի հետաքննիչ ընդունեց, որից տեղեկանում է, թէ ներքէս եպ. Արաւ-նեանը վերջապէս հասել է Վան:

Ուրիշ մի հետաքննիչ առաջնորդ սրբազանի նոյն տեղի կարօտեալներին օգնելու համար խնդրած 300 ոսկին անմիջապէս ուղարկուած է:

— Նպաստից յանձնաժողովը վերջին նիստում 200 ոսկու մի գումար է ուղարկել Դիւրբեքից, 2միլիարդ և այլ նպատակի կարօտ վայրեր:

— Մի բարձրաստիճան եկեղեցական իւր տրամադրութեան տակ դրուած 330 ոսկու մի գումար է յանձնել ս. պատրիարք Օրմանեանին՝ ի նպաստ գաւառացի կարօտեալներին: Այդ գումարի կէսը յատկացուած է Վանի կարօտեալներին և միւս կէսն էլ Փոնուզի և չըրջակայ շրջաններին:

— Երբ մի կողմից որբանոցներ են բացուում թիւրքահայ գաւառներում, ցաւալի է տեսնել միւս կողմից նրանց փակուել: Այսպէս՝ Վանում գտնուող մի որբանոց, որը պ. համբարձում երամիսնի անմիջական հսկողութեան տակ էր գտնուում, դիմում է արել 4. Պոլսի պատրիարքարանին և յայտնել, թէ 80 ոսկու պարտքի տակ է ընկել:

— Եգիպտոսից պ. Պետրոս Կարապետեան Փոնուզի վանքի նորոգութեան համար նուրիւ է 20 օսմ. ոսկի:

— Պատրիարք Օրմանեանը որոշել է ամսական 12 օսմ. ոսկու մի նպաստ յատկացնել 2արուսից նորահաստատ որբանոցին:

— Նպաստից յանձնաժողովը Սսի վանքում որոշած լինելով 25 որբ պահել՝ 15—20 որբ արդէն հաւաքել է և 2 հատ էլ Աղանայից խնդրել:

ՆԱՄԱԿ ԽՍՐԱՎԻՐՈՒԹԱՆ

Հասարակական գումարների նպատակաւոր գործադրութիւնն այնպիսի էական նշանակութիւն ունեցող մի խնդիր է, որի վրայ գիտակցութեան որոշ աստիճանի վրայ գտնուած հանրային կարծիքը պէտք է իւր աշխուրջ ուղղութիւնը դարձնի:

Հասարակութիւնն ի դիմաց իւր մտաւորապէս առաջնորդող զարգացած անդամների անհրաժեշտօրէն պարտաւոր է, ի նկատի ունեցած իւր շահերը, իւր բարեկեցութիւնը, ուշի ուշով հետեւի այն բանին, թէ ինչ փողեր են ստացւում, ինչ բանի վրայ են գործադրուում և ինչի վրայ պէտք է գործադրուեն կամ գործադրուելին:

Մեր ուսումնարանները, թեմական բնորդաբանները և ճեմարանը, գլխաւորաբար ճեմարանն ու ներսիսեան զբօրէնք՝ իւրաքանչիւր տարի ժողովրդին և բարեգործ անհատներից ստացած գումարներից նշանաւոր քանակութեամբ փողեր են գործադրում շքանք աշակերտներին (իւր թէ) ուսում ստանալու հնարաւորութիւն տալու նպատակով: Սակայն խորը դիտողութիւնն ընդունակ է երևան հանելու այն բոլոր պակասութիւնները, որոնք տեղի են ունենում այդ փողերի գործադրութեան ժամանակ: Իրողութիւնն անթիւսի կերպով ցոյց է տալիս, որ շքանք աշակերտների համար նշանակուած գումարներն իրենց նպատակին չեն ծառայում. օգտուում են ոչ թէ գլխաւորապէս շքանքները, այլ ճարպիկները, մեծ մասամբ ունեւորները՝ բարեկամական կամ այլ կապեր ունենալու պատճառով: Եւ այդ տեղի է ունենում շնորհիւ դպրոցական

վարչութիւնների մասնաւորապէս դէպի այդ գործն ունեցած անփայլ վերաբերմունքի: Վարչութիւնները չդիտեն, թէ ով է շքանք, ով՝ ունեւոր, ուստի օգնում են նրան, ով իւր դուրսիւնը, շնորհիւ իւր ճարպիկութեան՝ կարողանում է ներկայացնել ամենամեղայն, սրտայոյղ, աղիմոր մօք կողմնորով: Ըստ փաստերով կարելի է ապացուցանել իմ այս մէջ բերած տխուր երեւոյթի գոյութիւնը, բայց վերջնէն մինը, որը իւր բնորոշիչ կողմով կարող է հետաքրքրել ընթերցողին մի հասկացողութիւն տալ դպրոցապետական փողերի գործադրման մասին:

Ախալքալաքի գաւառի 2ամգուրա գիւղից երեք հոգի սովորում են ներսիսեան դպրանոցում. դրանցից մինը, որ այս տարի վերջանում է իւր կրթութիւնը, իբրև շքանք ծնողների դաւակ, ամենայն օրինաւորութեամբ օգտուում է Բարեգործական Ընկերութիւնից: Միւս երկուսն ունենւմ ծնողների որդիներ են. մինի հայրը գիւղի առաջին հարուստներից մինն է, իսկ միւսի հայրը մօտ 100 տանից բաղկացած գիւղի միակ քահանա. սրա վրայ պէտք է աւելցնել և այն, որ այդ քահանայի ընտանիքը շատ փոքր է և բացի դրանից, համարեա, բոլոր անդամները փող աշխատող մարդիկ են, ոչ ծերեր կան, ոչ հիւանդներ, երեք որդի չերից մինը գիւղական ուսուցիչ է բաւարար ուսձկով, միւսը երկրագործ, իսկ ինքը՝ քահանան 50 յայտնի է, թէ ինչ կարող է ստանալ առատածեւն գիւղացիներից: Այնպէս որ, առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ եթէ քահանան ուղենայ, իւր սովորող որդուն անաւակն կարող է ուղարկել 30 բուլլի. բայց եկէք տեսէք, որ այդ մարդը խնդրաբեր մէջ հագած պատառոտուած ցնցոտիներ, փոքր քաղցած, անտուն, անտէր, ուղում է իւր որդուն դպրոցի հաշուով ապրեցնել տալ Թիֆլիսում. այդ նպատակով 1897 թ. սեպտեմբերին գիւղացիներից հեշտութեամբ հաւաքած ստորագրութիւններով լի՝ աղքատութեան թիւրք Ներկայացնում է մի խնդրագրով դպրոցի վարչութեանը այդ թիւրքի մէջ իւր դուրսիւնն այնպէս է ներկայացնում, որ ամենաքաղաքական մարդն անգամ, եթէ հաւատար, կըստաշարժուէր և կօչնէր: Քահանան գրում է, որ ինքը մեծ ընտանիքի տէր է, կարօտ՝ նոյն իսկ ցամաք հացի: Դպրոցի վարչութիւնը, հաւատարած այս աղերսալից խնդրին, պարտաւորում էր օգնել խնդրատուին, երբ նոյն դպրոցի VI դասարանի աշակերտ, այդ փողի ընտանեկան հանգամանքներին բաւականին ծանօթ՝ նամակով վարչութեանը հնարաւորութիւն է տալիս ծանօթանալու խնդրատուի իսկական դրութեան հետ, որով և նրան նպաստ չի տրուում դպրոցից:

Բայց 2ամգուրայի հովիւը չի յուսահատուում, և մի աւելի սրտաշարժ բովանդակութիւն ունեցող խնդրագիր էլ կրկնում է Վեհափառ Կաթողիկոսին անցնալ աշխարհ Թիֆլիսում իսկ Վեհափառ հրամայում է դպրոցի հոգաբարձութեանը նշանակել 2ամգուրա գիւղի քահանայի որդուն որոշ նպաստ և հոգաբարձութիւնը, առանց Վեհ. Կաթողիկոսին բացատրելու աշակերտի ապահովութիւնը, նշանակում է որոշ ամսանպաստ: Այնպէս, որ այժմ այդ աշակերտն ամենայն համարձակութեամբ խրում է այն պատուով, որը պէտք է լինէր ամբողջ օրը քաղցած, մարմինը մեղի, ոտաբորդի մի շքանք աշակերտի, որոնցով շատ հարուստ է ներսիսեան դպրանոցը: Մենք գրեցինք սրա մասին, որովհետեւ ուղղակի դէպքերը եղակի չեն. մեր դպրոցներից օգտուում են վարչութիւններին խաբելով այնպիսիները, որոնք կարող են շատ լուսաւրել, ինչպէս և ապրում էր 2ամգուրայի քահանայի որդին մինչև թռակ ստանալը, իրենց հաշուով:

Չքանք աշակերտներին օգնելու գործը մի խիտ կարեւոր հարց է. վարչութիւնները պէտք է աշխատեն, որ քիչ

սխալներ պատահեն, որ օգնութեան կարօտներն օգտուեն և ոչ թէ հարուստները. բռնա, անպատկառ մարդիկ շատ կան նրանք ստում են «աւելորդ փողը փոր չի ծակել»: Կէտք է սանձահարել այդպիսիների վերաբերմունքը դէպի հասարակական սեպականութիւնը:

Ա. Բ.

ԹՂԱԿՑՈՒԹԻՆՆԵՐ

ՂՈՒՐԱ, 8 յունիսի. — Առողջապահական տեսակէտից թէ սրբան մեծ նշանակութիւն ունի մարդը ջուրը, այդ մասին հարկ չկայ իտալեան Առանց գիտնական լինելու իսկ, առանց զանազան հետազոտութեան և վերլուծութեան ենթարկելու իսկ, մեր քաղաքային և գիւղացի հասարակ ժողովուրդն անգամ շատ լաւ կարողանում է որոշել լաւ ջրի յատկութիւնները: Ժողովրդի հետեւալ դարձուածքը՝ «եթէ մի ոչխար ուտես և այս ինչ աղբից կըքացես, կարծես ոչինչ չես կերել» մի պարզ և դաբիւրով հաստատած ժողովրդական վկայարանութիւն է լաւ ջրի յատկութեան մասին: Այս ինչ ջուրը լաւ ջուր չէ, ասում է նոյն ժողովուրդը, «իմիջուս փողը ուղեւում է, բըր-նայում» նոյնգիսի մի պարզ վկայարանութիւն է վատ ջրի յատկութեան մասին: Եւ թող մասնագէտ անձեր մանրադիւնի վերլուծութեան ենթարկեն ժողովուրդի ակնարկած այդ երկու ջրերը և, կըհաստատուի, որ ժողովուրդի ասածը զուտ ճշմարտութիւն է. եւ որովհետեւ ջուրը ծառայում է որպէս վարակիչ հիւանդութիւնների տարածման գլխաւոր ֆակտորներից մինը, ուստի ամեն մի քաղաք, ոչին իսկ գիւղ, աշխատում է և պարտաւոր պիտի լինի միշտ աշխատել. ձեռք բերել թէ առողջաբար մաքուր ջուր և թէ ղեկն առողջապահական այնպիսի պայմանների մէջ, որ նա ազատ լինի վարակման պատճառ լինելուց:

Թէ Ղուրայի այն ջուրը, որը մասաւ կարարում է ամբողջ ազգաբնակչութեան, սրբալի աննպաստ պայմանների մէջ է գտնուում, այդ մասին անցեալ տարի շատ է գրուել «Նոր-Դար»-ի մէջ, ուստի և աւելորդ ենք համարում նորից կրկնել այն խորհուրդները, որ տուել է թղթակիցը մեր քաղաքայիններին և գլխաւորապէս քաղվարչութիւնին — Սպարդիւր մեր քաղվարչութիւնը մի լաւ գործի ձեռնարկէ, մենք և մեզ հետ բոլոր քաղաքացիք հրեք յոյս չունենք: Եթէ ամբողջ ամիսներով ջրերի ակնքը չընդհանր, եթէ ժողովուրդը ծառայութիւնից պապակուի, կոտորուի, եթէ քաղաքը ճահիճներով լցուի և նրանցից արտաթորուող վատ գոլորշիները դանդաղան տարափորիկ հիւանդութեանց պատճառ դառնան, մեր քաղաքային վարչութեան լինչ փողով եթէ քաղաքը սով ընկնի, մարդիկ մի մեանց միս անգամ ուտեն, եթէ մեր Ղուրայի պէս քաղաքում յունիս ամսում միսը, այն էլ Աստուած միս համարէ, 10 կոպ. վաճառեն, մեր քաղ. վարչութեան և նրա պ. պ. անդամների համար փոյթ չկայ ամենին. նրանք այդպիսի շնչին բաների համար 50 չեն ընտրուել, նրանք ընտրուած են միմիայն... ուժիկ ստա. նալու և գրպանները պարբերիւ համար: Հետաքրքրական է, թէ մեր աղաքի, անանիւ վարչութիւնը սրբալի եռանդ է ցոյց տալիս, հէնց որ ամսի 20-ը մօտենում է: Ամենք ձեռք ձեռքի սոււած պապիկներին յետեւ են ընկնում, որ ինչ էլ իրենց ուժիկները մի կերպ լրացնեն և լրացնում են:

Իրաւ՝ սպասել մի այդպիսի անկազմ կազմակերպութիւնից, որ նա առողջաբար ջրի մասին հոգայ, միանգամայն անմտութիւն կըլինէր: Մեզ այդ գծուար կացութիւնից ազատուաւ արտաքին օգնութիւն էր հարկաւոր, որպիսին և Աստուած հասցրեց մեզ: Ղուրացի հարուստ կալուածատէր

գնեալ շատանաղա Բակիխանովը վախճանուելով Բագու, ի թիւս այլ բարեգործութիւնների, կտակել է, որ իւր հաշուով Ղուրա ջուր բերուի: Այս քանի օրերը հանդուցեալի կտակակատար քոյրը՝ Նուր-Ջահան-Խանում Բակիխանովն առաջարկել է քաղաքային վարչութեան՝ ղիջանել այն հողը, որի վրայով պէտք է ջուրը բերուի քաղաք: Քաղ. վարչութիւնը համաձայնել է յարգելու տիկնոջ առաջարկութիւններին և շուտով կըլինի գործի ձեռնարկը: Յարգելի տիկին Նուր-Ջահան-Խանումը, ինչպէս մեզ հաւատարմացնում են, քաղաքում իւր բերած ջուրը չորս տեղ աղբիւր պէտք է չինէ. Առաջինը ուսաց եկեղեցու մօտ, երկրորդը հայոց եկեղեցու, իսկ միւս երկուսը թուրքաց թաղերում:

Այսպիսով մեր քաղաքացիք վերջապէս կունենան մաքուր ու առողջաբար աղբիւր և կաղաւթին անմաքուր ջրից ու վարակումներից: Հանդուցեալի արածը Ղուրայի համար մեծ բարեգործութիւն է և նրա յիշատակը տարեցտարի պիտի անմոռաց յիշատակի Ղուրայի ամբողջ ընկալութիւնը:

ՄԵՐՎ, 9 յունիսի. — Անդրկասպեան երկրում Մերվը, զանազան արդիւնաբերութիւնների տեսակէտից և առտրական ասպարիզի մէջ, երկրորդ տեղն է բռնում: Այդ արդիւնաբերութիւններն ու վաճառականութիւնն աւելի բարձր աստիճանի վրայ կըլինին, եթէ հիմնուած լինէին լաւ հիմունքների վրայ և դուրի չլինէին մի քանի գլխաւոր պակասութիւններից: Մեր գլխաւոր պակասութիւններից ամենապակասը տեղային փոխառու բանկի բացակայութիւնն է, որն զգալի է մեզանում: Միւս չէ յայտնի է, որ առեւտրի մէջ առեւտրականները յաճախ ստիպու-ղաւան գումարի կարիք են զգում: Այսպիսի դէպքերում, հասկանալի է, որ ճարպիկներ կըգտնուին, որոնք իրենց հունձը հսկելու համար ահագին տոկոսներ կառաջարկեն իրենց դիմողներին: Ինչ անեն փողի նեղութիւն կողոյծները, բանի որ իրենց պարտաւորահանները պիտի աղաժտեն պրոտիստից...:

Աչքի առաջ ունենալով այս և սրա նման հանգամանքները, ամսոյս 5-ին և 7-ին, երկրիս կառավարչի թոյլտուութեամբ, տեղի ունեցաւ քաղաքի ժողովարանում վաճառականների ընդհանուր ժողով՝ այտեղ հասարակաց առեւտրական բանկային մի հաստատութիւն բանալու մասին խորհրդակցելու համար: Ժողովին ձեռնարկող և ժամանակաւոր նախագահն էր պ. Օսիփով (հայտապահ). ներկայ էին նաև երկրիս պ. կառավարչի օգնականը և ռուս ընտրի հասարակութիւնը: Ժողովը որոշեց դիմել ներքին գործերի մինիստրութեանը և թոյլտուութիւն խնդրել ժողովրդի դրամապիսով Մերվում հիմնելու հասարակաց փոխառու բանկ: Այս գործին ձեռնամուկ լինելու համար, ժողովը վճռեց ընտրել նախագահ և քարտուղար և հասարակութեան համախմբութեամբ ընտրել մի քանի հասկացող անդամներին ի հաստատութիւն: Դրոշմ ժողովրդին ծանօթացնելու համար, ժողովը վճռեց բանկային կանոնադրութեան ծրագրի յօդուածները խմբագրելով տպագրութեան յանձնել և բաժանել:

Ջուտով կըկայանայ վերջին և երրորդ ժողով: Հետեւեալի մասին կըլրեն: Միանգամայն յաջողութիւն ենք ցանկանում այս օգտաւէտ գործի զեկալարներին:

Ա. Բ.

ՆԱՄԱԿ ՓՐԱՆՍՍԻՆ

ՊԵՐՏ, 14 յունիսի (ն. տ.) — Փրանսայի միլիտարութեան անկումը. — Մի քանի օրերէ ի վեր, Դիւպուի մի-նիստութիւնն ամեն անկողնախալ դիտողներու համար խախտած կերեւար. կէ-

11. Գիւղատնտեսութեան զարգացման հարցի լուծման համար կարևորագույն է համարվում հաստատել և ամրապնդել գիւղատնտեսության զարգացման համար անհրաժեշտ բոլոր պայմանները, հիմնականում՝ կառավարչական, մասնագէտներին պաշտօնները բերականորեն օգտագործելու համար, հիմնականում՝ կառավարչական, մասնագէտներին պաշտօնները բերականորեն օգտագործելու համար:

12. Ենթադրելով, որ համայնական տնտեսության անհրաժեշտ է զարգացնել և ամրապնդել գիւղատնտեսության զարգացման համար անհրաժեշտ բոլոր պայմանները, հիմնականում՝ կառավարչական, մասնագէտներին պաշտօնները բերականորեն օգտագործելու համար, հիմնականում՝ կառավարչական, մասնագէտներին պաշտօնները բերականորեն օգտագործելու համար:

